

het toe-
zoeken."

meerdere
vmeerd'
de coa-
stuitend
door het
nog dan-
aan de
geloofs-
schrijven;
lei tegen-

uwing de
fout
eginselen
v door de

dat ons
voorstel-
egrepen,

vel Gere-
me nieuw
vroeger,
ard was.
eginselen
enkele
e stellin-
cia van
evensoep-
ens was,
geleerd
le begin-

enkbeeld

u. Geric-
nie, lide
leer. a de
erfel-
meer,
evenmin,
oo.

gaan, en
eigenlijk
ben, dat
leren ge-
kele zeer
e bijzon-
eel nieuw
etterdaad
den.

dit door-
r, is vol-
meerden
kring en
schrijven

vanzelf,
voor het
ernieuwe
maar ook

aan de
leur en
in gaat:
nistisch,
e enkele
en daar-
de be-
nchelijk
uw men-
ma in
brachten
ke leven.

dat het
drongen,
lijke op
dit ware
heel, uit
gezet.

lementen
ijk ineen
ad, reeds
teeft die
groeiend
en het
een be-
werkt.

ing aan-
Lohman
vrij, en
gebracht
anders?
g in ge-
poit van
ben ge-

er levert
dat de
Staats-
dan ooit

n appel-
ook
rij blij-

Lohman
geraakt.
zijn vast,
n. Maar
der Be-
ligt dus
a hoog-
rtuiging
stelling
hij weer
loen als
in zijn
lan weer
gelang

dan ont-
are, die

rtuiging
nando
Wij
len. en

Duigen is o. l. op geloofsgebied en we-
tenschappelijk terrein ondenkbaar voor elk
man van eer en karakter.

Maar heel iets anders dan duigen is het, zoo
men uit den Woorden Gods, of uit den
overeengekomen grondslag, van ongelijk
overtuigd wordt. Wordt men dat, dan neemt
men het afwijkende zijner vroegere opinie
terug, en keert alom met blijdschap het
hart tot de waarheid.

En wordt men niet overtuigd, zoodat men
of zou moeten zwijgen, of tegen het uitge-
sproken beginsel van zulk een stichting in-
gaan, dan verlaat men die stichting, en gaat
spreken op ander terrein.

Dat dit een pijnlijk offer kan vergen, is
ongetwijfeld waar, maar tot dit offer kan
elk prediker geroepen worden, die tot de
overtuiging is gekomen, dat zijn kerk in strijd
met de waarheid is, en nochtans op haar
gezag zijn conscientie niet kan verkrachten,
en diensvolgens, door haar geoordeeld zijnde,
niet anders kan doen dan haar dienst ver-
laten.

Het eigen voorbeeld door den heer
Lohman aan de hand gedaan, bewijst in-
tuuschen hoe heel anders zulke gevallen
gemeenlijk toegegaan, dan hij het voorstelt.
Hij wijst namelijk op het te Middelburg
tegen Art. 36 ingediende gravamen.

Maar is het nu waar, dat er in de Gere-
formeerde kerken, te Middelburg vergaderd,
over dat Art. 36 metterdaad verschil van
inzicht bestond?

In het minst niet.
Over het stuk van belijdenis waren ook
ten deze allen het eens. En al het verschil
liep alleen maar over de vraag, of dat wat
allen saam bedoelden ook met de bewoor-
dingen van Art. 36 te rijmen is, of wel dat
die bewoordingen datgene wat allen saam
bedoelen, bij eerlijke historische interpretatie,
uitsluiten.

En dit, de heer Lohman zal het ons zelf
toestemmen, is volstrekt geen quaestie van
beginsel, maar uitsluitend van formulering.

Op nog een laatste door den heer Lohman
aangestipt bezwaar, dat beginselen, zal men
er zich aan kunnen houden, dan ook vast-
gesteld moeten zijn, gaan we niet nader in,
daar we reeds een vorig maal, zonder nog
kennis van het stuk van den heer Lohman
te dragen, dit punt, naar aanleiding van
een andere oppositie, bespraken.

In zake van wererdelijke of kerkelijke
justitie gaat zijn beweren ten deze volkomen
door, niet bij wetenschappelijke studie.

Alleen ten overvloede herinneren wij er
nog aan, dat ook de beginselen van het
volkerenrecht nimmer officieel zijn vastge-
steld; maar voor een goed deel uitsluitend
aan de wisselende uitspraken van weten-
schappelijke autoriteiten hangen; en zulks
zonder dat iemand deswege beweren zal,
dat de beginselen van het volkerenrecht de
natieën niet binden.

Ook de qualificatie van de vergadering
te Leeuwarden als „de dommerker der
stemmen van niet-lexkundigen“ laten we voor
wat ze is.

Alleen merken we ten slotte nog op, dat
volgens den heer Lohman de Vrije Univer-
siteit, na eenmaal een hoogleraar in het
Staatsrecht benoemd te hebben, het nu ver-
der ook aan hem behoorde over te laten,
op wat wijze deze zelf achten zal de begin-
selen van ons Gereformeerd staatsrecht te
moeten „zuiveren“.

Zelfs het recht van controle op zulk een
hoogleraar kent hij aan de soevereine ver-
gadering van zulk een stichting niet toe.

Dit nu maakt het volkomen duidelijk,
hoe de toestand voor hem onhoudbaar werd.
Alleen verstaat men niet, hoe deze voor-
stelling bestaansbaar is met het recht van
enquête dat, gelijk hij toch zelf wist, regle-
mentair aan de soevereine vergadering was
toegekend.

En hiermede nemen we ook nu weer af-
scheid van dit geding, waarbij telkens dui-
delijker bleek, hoe hier twee geheel verschil-
lende opvattingen tegenover elkander ston-
den, niet alleen wat het Calvinisme, maar
ook wat de wetenschappelijke methode, de
betekenis der historie, den weg der kennis,
en de organisatie van het verenigingsleven
op vasten grondslag, aangaat.

Standpunt Bruna.

II.

Welke is dan nu de lijn, die Ds. Bruna
trekt, om het plan te schetsen, dat tot
zuivering van toestanden in de z. i. tot een
leugen geworden Hervormde kerk leiden
zal?

Ge herinnert u, hoe hij ontkent dat dit
kerkgenootschap nog kerk zijn zou, en dat
het deswege z. i. eisch van eerlijkheid en
goede trouw is, om aan deze innerlijke on-
waarheid een einde te maken.

Daartoe nu stelt hij in de eerste plaats
voor: dat aan de gemeente de blinddoek
van de oogen zal worden genomen, vooral
doordien de Moderne en Ethische predikan-
ten geen slag om den arm houden, maar
uitkomen voor wie ze zijn.

Nog altoos, zoo zegt hij, zijn er duizen-
den en tienduizenden in de Hervormde kerk,
die geen onderscheid kennen tusschen hun
rechter- en linkerhand, en die om beurte
een Moderne en een Calvinistischen predi-
kant gaan hooren, zonder ook maar te gis-
sen dat dit niet hetzelfde is.

Er zijn nog talloos velen, leden van die kerk,
die het essentiële onderscheid tusschen de pre-
dikation van den modernen Ds. A. en den Gere-
formeerden Ds. B. niet onderkennen.

Dit wijt hij 1°. aan de gebrekkige
catechisatie van aan de flauwheid der pre-
dikation.

Het antwoord op deze vraag is niet anders
dan een aanklacht.

Een aanklacht tegen hen, die als geestelijke

opvoeders en onderwijzers geroepen waren en
een aanklacht tegen den prediker, die afwijkende
gevoelens voorstond.

Darin ligt een beschuldiging van ondiepte
van het gegeven godsdienstonderwijs en van
flauwheid en weekheid in prediking en gesprek.

Maar hij wijt het 2°, en veel meer nog
aan het gemis van moed in de predikanten
van Moderne en Ethische richting.

Maar de zwaarste aanklacht wordt ingebracht
tegen den prediker, die uit valsche verdraag-
zaamheid of ook uit verachtelijke overwegingen,
niet beslist partij kiest tegenover zijn geestelijke
vijanden, maar er zowat naast en tegenaan gaat
staan.

Dat een Moderne predikant op den kan-
sel den Bijbel openlaat en er een tekst uit
voorleest, acht hij „moraal der Jesuiten“.

Het altijd weer nemen van een tekst uit
den Bijbel riest dan ook naar de moraal der
Jesuiten.

Maar nog sterker geldt deze aanklacht
z. i. tegen de Ethischen.

Wat in dezen van het modernisme geldt, dat
geldt in nog veel sterker mate van de ethische
richting.

Of mag het eerlijk worden genoemd, wanneer
een predikant zijn rechtsonderig noemt, poeseert
als verdediger van het geloof en feitelijk hetzelfde
standpunt inneemt, dat de vijand bezet houdt en
om welk standpunt hij juist vijand is.

Wanneer, de ethischen zowel als de modernen
ontkennen het gezag der Schrift. Gelooven som-
migen wellicht nog aan en in de geheele Schrift
als Gods Woord, dan is dit geloof gegrond op
eigen zielsbehoefte of eigen inzicht, in elk geval
gegrond op een ander gezag.

En velen zijn reeds veel verder; velen critisee-
ren, hand aan hand met de modernen, de Schrift
naar hartlust en critiseeren er dan ook heel
wat uit.

Evenals door de modernen, alleen niet zoo
consequent, worden werkelijke feiten tot ideale
voorstellingen verdampt. Nu staat dit in onze
kerk vrij om voor te staan en te propageeren,
even vrij als het modernisme hierin is, maar
dit moet uitgesproken worden.

De ethischen noemen zich orthodox en onder
orthodox verstaat de grootste heil der gemeente,
ook de modernen en Groningers, menschen die
(o. a.) zich onderwerpen aan Gods Woord, die,
wanneer er strijd bestaat of ontstaat tusschen
's menschen kennis en begrip aan de ene zijde
en de Schrift aan de andere zijde, altijd de
waarheid van de Schrift en de zonde van den
mensch belijden, die den Bijbel nemen, niet uit
behoefte of inzicht, maar uit gehoorzaamheid.

En daarom is het onafwijkbare eisch der waar-
heid, dat de ethischen hun erkenning van het
recht der schriftelijke uitspraken.

Het doet er niets toe, of men dit onmoedig
aakt, of men meent, dat 't geloof er niet door
wordt geschaad, dat staat ter beoordeling van
de leden der kerk, wier voorgangers zij als
primi inter pares zijn. Dit denkbeeld van ge-
oorloofde restrictie is Roomsche.

In naam der waarheid eischen wij, dat allen,
waar en wanneer ze openbaar spreken, beslist
en scherp zullen zeggen, wat ze van de Schriften,
van den Christus, van den mensch, van de
eewigheid belijden. Wie dat niet wil is oneer-
lijk, en de eenige weg, die dan ook ingeslagen
kan worden, luidt niet 't inzicht alleen van
eigen positie voldoende zou zijn, is het aan de
gemeente mededeelen, wat de moderne en ethische
predikanten in hun tijdschriften en op hun ver-
gaderingen beweren en belijden.

Ook tegen deze beschouwingen bestaat
onzerzijds geen bezwaar. Wie sinds 1878
onze jaargangen meêla, weet hoe wij ook
onzerzijds tegen deze onoprechtheden op-
traden en toornen.

Ook wij hebben Moderne predikanten op
zulk een wijze hooren spreken, dat als we
niet geweten hadden dat de spreker Modern
was, het vermoeden er van niet bij ons zou
zijn opkomen. En hoezeer men van Ethische
zijde termen en klanken gebruikt heeft en
uit de Schrift argumenten heeft voorgelegd,
die op het Ethische standpunt onbetastbaar
waren, is ons zo goed bekend als den ge-
achten schrijver.

Waren dan ook zulke waarschuwendende roep-
stemmen niet uitgegaan, we zijn overtuigd,
dat nog een veel groter deel der gemeente
het slachtoffer van deze misleidende predika-
tien zou geworden zijn. Had men twintig
jaar vroeger cordaat en trouw op de bazuin
geblazen, velen die nu voor altoos insliepen,
zouden zijn wakker geschud.

Ook tegen dit deel van Ds. Bruna's be-
toog bestaat bij ons dus niet de minste be-
denking. Wat hij saamreeg was een tuil ge-
plukt van gelijksortige planten, als die
wij in onze eigen hof hadden zien bloeien.
Zijn tweede eisch is, dat de Ned. Herv-
ormde kerk beginnen zal met al wat op de
leer betrekking heeft of aan de leer
herinnert uit haar Reglementen weg te nemen.
Hij zegt er dit van:

Het spreekt vanzelf, dat ook in de wetten
en reglementen van het Genootschap zoodanige
wijzigingen moeten worden aangebracht, als over-
eenkomen met het doel, waarnaar wij streven.

Deze reglementen veronderstellen altijd nog
een zekere leer, een zekere belijdenis, die den
geestelijken band der leden vormt. Nu moet
al datgene wat op de leer betrekking heeft, er
in elk geval uit. Al hoop men op herstel van
de Ned. Herv. kerk als geestelijke unie of als
kerk, dan nog moet, zolang de toestand feitelijk
anders is, ook de wet in overeenstemming zijn met
de praktische interpretatie, van die wet gegeven.

Ook dit is aannemelijk, mits het nog iets
scherper worde geformuleerd en iets verder
doorgetrokken.

Zal het Genootschap met zijn Bestuur
niet zijn dan een administratieve band, om
voorzichs de burgerlijke positie te ver-
zekeren, en inmiddels tijd voor loswaking
van wat niet saamhoort te laten; dan moet
het Reglement ook niets meer inhouden, dan
hetgeen daartoe betrekking heeft.

Alsdan echter moet er volstrekt niet alleen
uit verwijderd worden, wat met name op leer
en belijdenis doelt; maar evenzoo al datgene
wat wel aan een kerk, maar niet aan een ge-
nootschap eigen is, en met name al datgene

wat uit het *wezen der kerk* voortvloeit, en
waarover Gereformeerden, Ethischen, Gron-
ingers en Modernen tegenover elkander
gestelde inzichten hebben. We noemen
slechts den dienst des Woords en der Sacra-
menten, de kerkelijke tucht, het te zingen
lied enz.

Nu kan het zijn, dat Ds. Bruna dit ook
zoo bedoelt, maar hij zal ons toestemmen,
dat men om duidelijk te zijn en klaren wijn
in te schenken, dit er dan toch beter bijzegt.

Doch neem nu aan, dat dit alzo geschied
is, dat 1°. Gereformeerden, Ethischen, Gron-
ingers en Modernen alle verbloemling aan
den kant zetten, en ruiterlijk en riddertijl
voor hun gevoelens uitkomen, zoodat elk lid
in de gemeente ten leste weet en merkt,
wat soort man hij voor zich heeft; en 2°.
dat de reglementen alle geestelijke elemen-
ten loslaten en puur administratief worden,
wat dan?

Dan natuurlijk wil de geachte schrijver
van lieverlede ook dien laatsten, administra-
tieve band losmaken, maar eer hij hieraan
toekomt, rijst zeer natuurlijk voor zijn geest
een andere vraag op: waarom dan niet u
gewoog bij de bestaande Gereformeerde
kerken?

Geheel in onze geest zegt ook hij te
stemmen op „sovereiniteit in eigen kring“,
elieve waarom dan niet aanstonds als sove-
reiniteit in eigen kring opgetreden?

Hierop nu luidt zijn antwoord: 1°. dat
een predikant ook denken mag aan zijn trak-
tement en pensioen; en 2°. dat men de
grootte massa prijsgeeft.

Over het eerste punt zegt hij:

Zeer zeker zoude hierin, vooral voor de pre-
dikanten, het financieel bezwaar mogen mee-
spreken, daar de uittredende alle recht op
bezuizingen en uitkeringen verliezen.

Maar moge dit medespreken, dit stofelijk
bezwaar alleen zou geen oogenblik tegen geestelij-
ke voordeel mogen opgewogen worden.

Onzerzijds hebben wij er niets tegen, en
achten het zelfs plicht, dat een predikant
ook aan de „rekening van ontvangst en uit-
gaaf“ denke. Soms zelfs komt de wensch op,
dat ze van rekenen meer werk maakten.
En nu er hij staat, dat, zoodra geestelijke
eisch spreekt, het stofelijk belang moet
wijken, zijn wij ook in dat opzicht voldaan.

Slechts komt het ons voor, een leemte in
het betoog te zijn, dat Ds. Bruna het vrijwil-
ligheidsbeginsel hier over het hoofd ziet, en
er zelfs niet van spreekt. De vraag, of de
kerk van Christus om geestelijk te bloeien
en haar zelfstandigheid te handhaven, niet
bekennen moet dat alle Staatsgeld haar steeds
ten verdere was, en diensvolgens de trak-
tementstheorie van den apostel Paulus in toepas-
sing behoort te brengen, had de schrij-
ver niet onbesproken mogen laten. Vooral
niet waar hij stofelijk belang en geestelijken
eisch tegenover elkander stelde.

Doch nu dan het geestelijk belang waarop
hij wel let.

Hij formuleert het aldus:

Er is echter een geestelijk verlies bij zulk een
handwijze, dat medegewen mag.

Omdat in groote kringen van leden der Ned.
Herv. Kerk nog geloof aan die kerk als geestelijk
instituut gevonden wordt en de oogen voor de
onwaarheid daarvan gesloten zijn, daarom wordt
in de kringen ieder die de kerk verlaat, voor
een scheurmaker of avallige gehouden. De ge-
schiedenis der dolantie wijst dit uit.

En het uittreden van b. v. de Gereformeerden
zou dan ook geen ander gevolg hebben, dan
dat men groote scharen, die nu nog met de
waarheid bereikbaar zijn, aan niet-Gereformeerden
invloed moest overlaten. En dit geldt evenzoo
van de modernen en van de Groningers en van
elke andere richting; die uittreedt verlaat een
arbeidsveld en verliest het.

Eerst als er geen „partie grise“ meer is, als
tot in alle kringen de scheiding der belijdenissen
in 't bewustzijn is doorgevoerd, eerst dan kan
er sprake zijn van andere scheiding.

Het grondelement tegen de dolantie bij vele
Gereformeerden is dan ook niet het beginsel,
maar alleen de uitvoering, toen het nog te vroeg
was, een goede, maar onrijp geplukte vrucht.

Over dit punt wenschen we gaarne af-
zonderlijk te discussieeren, als we eerst
mogen vernemen, of de geachte schrijver
met ons de stelling belijdt, dat „ziende in
het gebod en blind in de toekomst“ der regel
der Gereformeerden, en daarentegen „non-
der gebod op de toekomst turen“, de evolu-
tieuze der Ethischen en Modernen, natu-
rlijk voor elk van hun eigen standpunt is.

Dit laatste versta men niet verkeerd.

Ken Moderne en een Ethische oordeelt,
dat de gemeente achtereenvolgens verschil-
lende stadiën van ontwikkeling doorloopen
moet, en dat wie nu nog confessioneel or-
thodox is, niet open Modern of Ethisch
kan worden. En hieruit volgt voor hen de
theorie, dat zij beginnen moeten met zich
zooveel mogelijk naar de oude Orthodoxie
der gemeente te schikken, haar sympathie
moeten pogen te winnen, en alzo ze
van lieverlede Modern of Ethisch moeten
maken.

Dit is bij de Modernen en Ethischen geen
zwakheid, maar stelsel. Ze doen het zoo
opzettelijk. En ze meenen dit te mogen
doen, omdat hun *moraal* een andere is dan
de onze.

Niet de *pastheid* aan het gebod is voor
hen uitgangspunt, maar het zich voegen
naar de gewilde toekomst, die ze bereiken
willen.

Ds. Bruna, hoewel ook dit punt niet
principieel besprekende, gaat toch in hoofd-
zaak, ook hierin met ons mede.

Hij schrijft toch:

Dit bezwaar bestaat bij modernen en Gronin-
gers niet; ze zien niet 't minste bezwaar er in,
om een kind van geloovige ouders te doopen of
een orthodoxe aan het Avondmaal toe te laten.
Maar bij de orthodoxe richtingen bestaat dit
bezwaar wel; op grond van hun beginsel mag
de Gereformeerde geen kind van ongelovigen
doopen noch een niet-belijder van den Christus
toelaten tot het Heilig Avondmaal. En nu is
de vraag: kan dit beginsel gehandhaafd worden
door de Gereformeerden, die onder het verband

der Ned. Herv. Kerk leven? Zoo ja, dan blijven
om de mogelijke winst, zooveen genootend, zoo
neen, dan uittreden, wat het ook koste.

Alleen zal Ds. Bruna, om verdere be-
spreking doeltreffend te doen zijn, behoeven
te verklaren, of hij den regel dat „gehoor-
zaamheid beter dan offerande“ is en dat
het „zien in het gebod“ en niet het rekenen
met de „uitkomst“ ten richtsnoer moet
zijn, met ons, naar Gereformeerden trant,
bekamt.

Tegen zulk een verklaring kan hij niets
tegen hebben.

Immers hij wil zelf juist, dat een ieder
zich kloek en vierkant uitspreke.

Humpata.

Tot onze blijdschap verklaarden reeds
drie predikanten hunne bereidwilligheid om,
werd hun de weg geopend, naar Humpata
te trekken.

Ter nadere toelichting van deze zaak
kan ten deele ook onderstaand stuk dienst
doen, dat ons op verplichtende wijze werd
toegezonden.

Het luidt als volgt:

Van jongs af koesterde hij de begeerte den
Heere in het Evangelie te dienen, bij voorkeur
onder de Heidenen. In 1893 had hij zich naar
de Zuid-Afrikaansche Republiek begeven, waar hij
eenigen tijd als onderwijzer fungeerde en het eerst
met de Kaffers kennis maakte.

De begeerte om een goede gelegenheid te
vinden, om aan zulke arme medemenschen zoo
al niet als zendeling, dan toch als onderwijzer
met het Evangelie bekend te maken, deed hem
het koene besluit nemen, om naar Mossamedes
te gaan.

Geheel op eigen kosten en risico ondernam
hij de reis naar Humpata, die nog al kostbaar
en niet zonder gevaar is. Voor hij zich aan
boord had begeven, werd hij, reeds in de Kaap-
stad, aangenaam verrast door de ontmoeting van
Ds. Vorster en zijn gezin, die voor den tijd van
drie jaar van de Gereformeerde kerk te Bethulle
was losgemaakt, om gedurende dien tijd de
Gereformeerde kerk te Humpata te dienen.

In diens gezelschap bevond hij zich aan boord
van genoemd stoomschip. Na een voorspoedige
reis kwamen zij behouden in de schoone haven
van Mossamedes aan.

De reis werd verder per ossenwagen voort-
gezet. Geen brandende hitte, geen verachtende
dorst, geen moeilijkheden en wederwaardigheden,
geen gevaar voor verschenend roofgedierte kon-
den den jeugdigen reiziger ontmoedigen.

Zich aan de hoede des Almachtigen aanbe-
velend en met het geweer in den arm legde hij
telkens des avonds zich onder den ossenwagen
ter ruste, en, trots het huilen der wolven, soms
dicht in de nabijheid, sliep hij soms zoo zacht,
alsof hij zich op een door zijne moeder zacht
gespreide legerdeed had neergeveld.

Eindelijk bereikte hij, na vele hindernissen
en ontmoetingen met zijn reisgezelschap het
einddoel der reis: Humpata.

Daar trachtte hij al spoedig zijn doel te berei-
ken. Om in zijn levensonderhoud te voorzien,
gaf hij onderwijs aan kinderen van Ds. V. en
die van enkele boeren.

Bij de eerste gelegenheid zocht hij de Kaffers
in hunne woonplaatsen op. Op een afstand van
twee uren van Humpata b.v. wonen vele Kaffers
blijven. Na de eerste kennismaking ging hij des
Zondags geregeld deze Heidenen bezoeken, om
hen met het Evangelie bekend te maken. Omdat
hij met de taal der boeren goed op de hoogte
was en zij ook die taal kenden, was hij zeer
goed in staat, hen op een verstaanbare wijze
toe te spreken.

De barbaren bewezen hem geen genene
vriendelijkheid. Op het bepaalde uur was telkens
de vergaderplaats met belangstellende hoor-
ders gevuld. Telkens gaven zij onduidelijke
blijken van toegenegenheid.

In korten tijd had hij de hartelijke vriend-
schap en het vertrouwen der Heidenen gewonnen,
wat soms een zendeling eerst na jaren langen
arbeid gelukt.

Zoo was spoedig de tijd genaderd, dat hij
repatreren moest, want hij had zijne ouders
eene gelofte gedaan.

De Kaffers betuigden hun hartelijk leedwezen
over zijn vertrek en namen op een hartelijke
wijze afscheid van hem, met de bede, dat hij
toch vooral terug mocht keeren.

Zoo is onder den kennelijken zegen des Heeren
de begeerte naar het Evangelie bij de Kaffers
gewekt. En daarmede laat zich hunne bede ver-
klaren: „Koin over en help ons“

In hoofdzaak was dit wel bekend, maar
toch was en de herinnering aan en de aan-
vulling van het bekende, allerminst overtoollig.

Recensie.

Het Tijdschrift voor Geref. Theologie
begint zich gaandeweg te ontwikkelen op
een wijze die schoone hope voor de toek-
komst geeft.

Het jongste nummer bood ons eerst een
zeer degelijk stuk van Dr. Noordtj onder
den titel *Valche bronnedeling*, waarin
op gelukkige wijze de vraag wordt behand-
eld, of de scheiding der bronnen, die de
critiek ook op de boeken *Richteren* en *Ruth*
heeft toegepast, geslaagd mag heeten. Meer
dan eens met de bewijskracht van het baar-
lijke wordt deze vraag door den ge-
achten schrijver ontkennend beantwoord.

Dr. Van Goor gaf in de tweede plaats
een flink opstel over de verhouding
tusschen exegese en dogmatiek moet be-
staan, met name in de prediking.

Zijn slotsom is:

Komt nu de exeget tot een resultaat, dat hem
toeschijnt vast te staan, doch in strijd is, ik
zeg niet alleen met de traditionele uitlegging,
maar ook met de belijdenis der Kerk, hoe heeft
hij dan zijne slotsom op te maken? Bij beide
heeft het woord van Cyprinus zijne betekenis:
„non parum me movet Ecclesiae auctoritas“,
maar deze autoriteit mag hem alleen leiden tot
des te nauwkeuriger onderzoek van zijn resul-
taat en van den weg, walangs hij tot dat re-
sultaat kwam. Blijft dan voor hem die strijd
bestaan, dan moet deze hem tot de erkenning
leiden, dat ook zijn kennis en arbeiden eene
grens heeft en dat hier blijk, hoe hij nog niet
er in geslaagd is, de volle betekenis van het

Schriftwoord in zijne verhouding tot het geheel
der geopenbaarde waarheid te vatten. Want niet
de exeget, maar de Kerk belijdt en stelt de
belijdenis vast. En de geschiedenis wijst ge-
durig aan, hoe exegeten er toe gekomen zijn, op
grond hunner „wetenschappelijke“ resultaten,
tegen de belijdenis der Kerk op te treden. Te-
recht heeft iemand op Calvin gewezen als dog-
maticus in zijne „Instituatie“, de waarheid in
haar geheel uiteenzettend, maar als exeget ge-
durig tot resultaten komende, afwijkende van
de gewone uitlegging, doch niet van de be-
lijdenis.

Ligt hieraan niet veelszins een juiste ge-
dachte ten grondslag?

In de derde plaats geeft Ds. Tazelaar
een beschouwing over de *Schatkist van
's Heeren huis*. Eene heldere uiteenzetting
van wat uit de plaatsing van de Schatkist
naast het altaar in 's Heeren huis onder
Israel ook nu nog voor ons Christenen bij
ons geven voor de zaak des Heeren volgt.

Ds. De Gaay Fortman volgt hierop met
een toelichting van de geldgeerigheid in de
Heilige Schrift, niet bedoeld als een zucht
tot oppotten en als vrees voor het uitgeven,
zooals het bij den vrek en wat wij thans
gierigwaard noemen zich voordoet, maar als
een *eindeeloos girren naar* en begeeren van
geld. Alleen zij opgemerkt dat in 1 Tim.
6:10 niet staat dat geldgeerigheid de wort-
el, maar dat zij een wortel is van alle
kwaden. De wortel ligt nog dieper.

En eindelijk wijst Prof. Blesterveld op
het schoone werk van ALBERT, die *Ge-
schichte der Predigt in Deutschland bis Lu-
ther*, nu reeds in drie deelen.

Het belangrijke van dit werk is, dat het
niet slechts een bloemlezing biedt, maar
elke soort van prediking die opkwam uit
haar beginsel verklaart en beoordeelt. Alleen
is het misgezien dat Albert den confession-
neelen toesteen hierbij prijsgeeft.

Men ziet, bij vroeger vergeleken, biedt
dit tijdschrift veelzijdige teekenen van ern-
stigen vooruitgang.

Talmage's predikatiën

de kerkenorde. Wat buiten haar valt, mag in het kerkelijk leven niet worden toegelaten; tot naleving dijk kerkenorde verboden zich de kerken. Wat fout is, moet in generale Synode veranderd worden, maar niet willekeurig overtuigen. De kerkenorde nu sluit buiten de bediening des Woords allen, die geen dienaar des Woords of een plaatselijke kerk zijn, zij het dienstdoende of emerit.

Is er echter eenige reden om de kerkenorde ten dezen in staat van beschuldiging te stellen? In geen deele.

Geen enkele grond werd hiervoor nog opgegeven, en die gronden zouden toch behooren aangewezen te worden, indien men de zuiverheid der kerkenorde in dezen wou verdedigen.

Wijst niet onze belijdenis uitdrukkelijk den dienst des Woords voor de prediking aan, en wel als een ambt der plaatselijke kerk? Ook de *calcedonische* vereenigt de kerkdienst en het predikambt onafscheidelijk in den dienst des Woords. En de *Schryft* leert ons slechts plaatselijke kerken kennen, die ambten hebben en geven, waaruit voortvloeit dat de kerk kan dan dat voor de bediening des Woords slechts zij aangewezen zijn, die in het ambt van dienaar des Woords een plaatselijke kerk staan, onafhankelijk van de vraag, welke andere arbeid hun daarbij in eenige kerk of school of ook in het particuliere leven is toevertrouwd.

De gedachte, dat wie van een plaatselijke kerk wordt losgemaakt, toch het ambt van dienaar des Woords *incumbent*, moet reeds verdwijnen voor de enkele opmerking, dat dit ambt niet van een *persoon* is, maar enkel van een *kerk*. De persoon gaat en laat het ambt achter. De kerk blijft en behoudt het ambt.

Wie in den dienst des Woords zal optreden, moet dienaar des Woords zijn.

En niemand is dienaar des Woords, tenzij hij dit ambt in een plaatselijke kerk ontvangt en houdt. Hij houdt dit ambt niet voor zijn *leven*. Maar slechts voor zoolang als de plaatselijke kerk hem in zijn ambt laat.

Bij loonmaking uit een plaatselijke kerk staat de vroegere dienaar des Woords *incumbent* buiten dat ambt en is geen dienaar des Woords meer, zoolang hij *incumbent* niet in een andere plaatselijke kerk beroepen en bevestigd is.

De ampele bespreking van dit punt juichen we ten zeerste toe.

Vooraf hoogerleeren of docenten moeten in geen valsche positie verkeeren, en om hietgeen waarborg te vinden, moeten ze of van allen Dienst des Woords en der Sacramenten afzien, of ze moeten om dien dienst te kunnen vervullen, op last kunnen handelen van een kerkeraad.

Officiële Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 4 Dec.)

Classis Beilen, gehouden te Dwingelo 17 November 1896.

In het moderaimen nemen zitting: Ds. Moolhuizen als praeses, en Ds. Dijkstra als scriba. Naar aanleiding van een speciaal geval wordt de opmerking gemaakt, dat sommige vertrekke leden er misbruik van maken, door hun attestaties niet tijdig hier op te vragen en elders in te dienen. Nu wordt de vraag gedaan, wat hiertegen te doen valt?

Goed gevonden wordt, dat voor de gemeenten der Classis Beilen voortaan het volgende zal gelden: Iemand, die een jaar lang moedwillig verzuimt, na zijn vertrek zijn attestatie in de eene gemeente op te vragen en bij de andere in te dienen, geeft daardoor blijk van onverschilligheid en liefdeloosheid jegens de gemeente des Heeren. Daarom zijn de kerkeraden gerechtigd, om attestaties van en aan zoodanigen te weigeren.

Classicale vergadering te Leiden, gehouden 19 November 1896.

Volgens rooster was Ds. Wielinga te Katwijk a/d R. praeses der vergadering.

Nadat enkele zaken aan de orde waren gekomen en afgedaan werden, kwam de instructie van de kerk te Rijnsburg in behandeling, welke aldus luidde:

De kerkeraad van Rijnsburg stelt voor aan de Classis Leiden, om de opleiding voor den dienst der Zending onder Heidenen en Mohammedanen ter hand te nemen, ten einde lange dien weg te komen tot de uitzending van een dienaar des Woords.

De vergadering stond hier voor een schoone en gewichtige zaak. Het bleek uit de discussie, dat de Synode te Middelburg de zaak van de opleiding niet bepaald behandeld had, en voorts deed zich de vraag voor: hoe bedoelt Rijnsburg's kerkeraad dat? Wil men de bespreking van de zaak der opleiding voorbereiden of bedoelt men, dat de Classis de opleiding zelf ter hand neemt? Wil men door financiële steun de opleiding, die elders zou kunnen plaats hebben, steunen, of is de bedoeling, dat de Classis welke opleiding met de bepaalde examina in 't vervolg.

Zoo 't laatste, dan doet zich de vraag voor, kan en mag een Classis dat doen?

Uit het gegeven antwoord bleek, dat dit voorstel uit de praktijk geboren was, omdat een paar jongelingen zich bij den kerkeraad hadden aangemeld, om voor zending opgeleid te worden.

Voorts lag het in de bedoeling om een school te stichten voor de opleiding van zending vanwege de Classis.

Dat men daarvoor nog niet rijp was, laat zich verstaan.

Besloten werd, dat de Classis zich tot de deputaten om advies zou wenden, en dat de kerkeraden daarna zouden oordeelen.

Ds. Renkema, Ds. Rudolph en Ds. van Proosdij werden aangewezen, om in dezen handelend op te treden, en meten voorbereiden te maken dat op een der volgende Classis-vergaderingen de propagandist voor de Zending, Ds. Van der Valk te Scheveningen, aanwezig zou zijn tot nadere bespreking van Zendingssaken.

Generale Kas voor Emeriti Pred.

Pred. Wed. en W.

Deputaten der Generale Kas, vergaderd te Utrecht den 30en Sept. j.l., gehoord hebbende het verslag van den Algemeenen pen. der Kas, hebben besloten een dringend verzoek te richten tot de Gereformeerde kerken in Nederland, om dit jaar een *derde collectie* ten behoeve der kas te willen houden.

Ook worden de kerken, die de tweede collectie nog niet hebben, dringend verzocht, dit zo spoedig mogelijk te doen. Voor de uitbetaling tocht op den eersten October was p. m. f. 3000.— te weinig in kas. Dit tekort zal, als alle kerken de tweede collectie hebben gehouden, wel gedekt zijn, maar dan is er voor den eersten Januari opnieuw een som van p. m. f. 6000.— noodig. Zonder een *derde collectie* komen die gelden er niet en kan de penningmeester aan de verplichting der kas niet voldoen.

Door het besluit der Generale Synode te Middelburg leven we tot Januari 1898 in een tijd van overgang, waarin de behoefte aan geregelde collectie niet minder is dan te voren, zal de penningmeester niet in groote moeilijkheden geraken.

Wilt daarom, broeders, den penningmeester verblijden door milde en tijdig gehouden collecties.

leeten, want de verplichting der kas is immers de verplichting der kerken.

Namens Deputaten der Kas,
A. VAN DER SLUIS, Voorz.
H. BRUGMA, Secretaris.
G. BRUGMA, Penningm.

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Het College van Hoogleraren aan de Theol. School brengt ter kennis, dat de overdracht van het Rectoraat, D. V. zal plaats hebben 7 Dec. a.s., des avonds ten 8 ure, in de aula der Theol. School. De afziedende Rector, Prof. M. Noordzij, zal, na het houden eener redevoering, het Rectoraat overdragen aan Prof. D. K. Wielinga, volgens besluit van het Curatorium tot Rector voor het volgende jaar aangewezen.

Uit naam van het College voornemend,
P. BRESTERVELD, Abt.

DEPUTAAT SYNODI.

L. S. Ondergeteekende, door de Generale Synode van Middelburg uitgenoodigd om de schriften, toebehorende aan de Gereformeerde kerken, die nog in het bezit zijn van private personen, te verzamelen en in het Archief te deponeren, verzocht allen, die van genoemde kerken nog één of meer stukken onder hunne berusting hebben, ze hem zo spoedig mogelijk toe te zenden.

H. W. VAN LOON.
Amsterdam, 1 December 1896.

Buitenland.

Duitschland. De Gereformeerde bond en de Unie.

In No. 34 van de *Ref. Kirchenzeit.* vindt men een merkwaardige verklaring omtrent het wezen en het doel van den „Gereformeerden bond“ en het doel van den „Unie“. De moderator van genoemden bond, de hofprediker Dr. Brandes. Deze luidt als volgt: „De moderator van den Gereformeerden bond, gelijk de Gereformeerde bond, denkt er geheel niet aan, dat de Unie tusschen de twee kerken, die uit de reformatie ontstaan is, moet te niet gedaan worden. Het zou hem, en ook den Gereformeerden bond, integendeel als de grootste schandte schijnen, die aan de kerk van Jesus Christus aangedaan kon worden, en wel op grond van 1 Cor. 1-4. Gelijk het bij den aanvang der scheiding, die door het opstellen van de „Concordia“ in 1528 een voldongen feit werd, juist het streven der Gereformeerde kerk in Duitschland geweest is, deze scheur te helpen dichten, voor zoover dit zonder prijsgeving van een welgevoerd en immers in de Schrift gegronde overtuigings mogelijk was, en gelijk men zeggen kan, dat de Unie, die eindelijk tot stand kwam, het werk der Gereformeerde kerk is, zoo houdt ook de Gereformeerde bond aan de Unie vast. Wij zijn inderdaad te goedgezonden der Gereformeerde kerk, om niet de verantwoording te gevoelen, die wij op ons laden zouden, wanneer wij dit niet deden. Maar wij willen, dat wij als Gereformeerden mogen leven in de Unie en verlangen daarom, dat voor de Gereformeerde kerk het bij de Unie gewaarborgde recht gehandhaafd wordt. Wij willen de Unie, die we voor bewaard hebben, dat in haar naam de kerk van Jesus Christus Lutherisch gemaakt worden zal, gelijk dit het doel van een partij in haren boezem is, waarvan een woordvoerder het immers roemt uitdruk, dat de kerkbesturen hunne macht moesten gebruiken, — wij zouden zeggen misbruiken — om de gehele geüniceerde kerk Lutherisch te maken.“

Wij zijn van oordeel dat, wanneer Dr. Brandes het gevoelen uitsprekt van den Gereformeerden bond, hiermede het recht van bestaan van den Gereformeerden bond verdwenen is. Een vijftien jaren geleden gaf de baron van pastor Calomianus uit Elberfeld een meer zeker geluid. Toen had deze leeraar, toenmalig redacteur van de *Ref. Kirchenzeit.* er een voor, dat, wanneer een Gereformeerde gemeente in de Unie opging, zij tevens voor de Gereformeerde kerk verloren ging.

En dit kan ons niet verwonderen, want het staat toch vast, dat, wanneer de Unie tusschen de Gereformeerde en Lutherische kerken tot stand gebracht is, de verscheidene tusschen beide kerken voor onwezenlijk worden verklaard. Wie nu de Unie beschrijft als een groot voordeel voor beide kerken, doet in dien grond der zaak hetzelfde.

Dr. Zahn, die indertijd van den Gereformeerden bond afscheid nam, wordt door de uitlating van Dr. Brandes lichtertend gerechtvaardigd.

Greit maakt een schrijver in een Lutherisch blad van deze uitlating van Dr. Brandes gebruik, om tegenover de bewering, dat de Gereformeerde kerk de Unie bewerkstelt, de uitspraak te doen hooren, dat van oudsher de Lutherische kerk op grond van Gods Woord de Unie heeft bestreden.

In de gemeente Witten is het gekomen, gelijk wij eenigen tijd geleden mededeelden, tot een breuk met de landskerk, om eenen vrije Lutherische kerk te vormen. Een van de leden der kerk schreef in een blad: „De hoofzaak die wij gezocht en gevonden hebben, is een kerk, in welke alle predikanten slechts het Woord Gods prediken en niets als Gods Woord. Wij hebben nu een geheele reeks predikanten gehoord en zijn geheel verbaasd; zij prediken en leeren, zij het ook met verschillende gaven, juist hetzelfde.“

Wij hebben er in 't geheel geen vermoeden van gehad, dat er in ons vaderland een kerk is, waarin alle predikanten hetzelfde Evangelie verkondigen, het Evangelie van genade, boete, sterven, wedergeboorte, van doop en avondmaal. En juist de openbarigheid van deze mannen, ook in dingen, waarvan zij wisten, dat zij niet aangenaam waren, trok ons tot de kerk, waarvan wij nu leden geworden zijn.

Deze gemeente heeft in pastor Sommerfeld een eigen herder en leeraar verkregen, nadat de predikant, die haar als het ware op den weg der scheiding met de landskerk gebracht heeft, haar in den steek gelaten had, door, toen hij op een beslissen kwam, bij genoemde kerk te blijven, daarbij zelfs pogende, om de gemeente van een overgang tot eenen vrije Lutherische kerk te weerhouden. De omstandigheid, dat er steeds meer leden voor de vrije kerk te Witten gewonnen worden, bewijst, dat het doen van den vroegeren predikant Birkenhoff, die zijne kerk in den steek liet, niet den minsten invloed uitoefende ten bate der landskerk. De predikant Birkenhoff ontstak een vuur, dat hij later niet meer kon bluschen.

WINCKEL.

Door Kinderen.

XXIX.

GEVANGEN.

Alvorens nu iets beslissende te ondernemen, zond de koning twee onderhandelaars, graaf Eberhard van Katzenellenbogen en heer Gerlach van Breuberg, om de uitlevering van den grijsaard te vragen.

Nu ontstond groote beweging in de stad. Een deel der burgers, vreesend voor een strijd met koning Rudolf, had steeds den vreemdeling met ongenoegeen gezien. Maar zij hadden gezweven, wijl het meeste volk en ook de Raad het met den vreemdeling hield. De laatste echter begonnen, nu Rudolf eruit met de zaak maakte, ook te wankelen. Jijngs heiden de schepenen raad; ook de twee afgezanten waren daar en stelden hun eisch. Maar de schepenen gaven niet aanstands toe en verlangden, dat de koning eerst de stadsrechten zou bevestigen, en hen op generlei wijs straffen voor de opening van den vreemdeling.

De heeren brachten de boodschap over, en keerden weldra terug met het bericht, dat hun heer alles toestond. Hij wilde namelijk geen bloeiende stad zijn rijk vernietigen, maar slechts 't bedrog doen ophouden; alleen moest de stad de gewone belasting betalen.

Toen dit al bekend werd, veranderde de staat van zaken in eens ten nadele van den vreemdeling. De schepenen riepen de gehele burgerij tegen den avond op de ruime markt bijeen. 't Was een groote, bewegelijke schaar; toch werd men het spoedig eens. Had de grijsaard een groot leger bij zich gehad, ongetwijfeld zouden Wetlar en andere steden evenals vele personen die met hem gegaan waren, hem trouw zijn gebleven. Doch de man was onmachtig, koning Rudolf dreigde, en zoo bleef den burgers niets over dan voor de genade der laatste den ander te laten varen. De vreemdeling had op zijn standpunt wijzer gedaan zijn geld te besteden voor een krijgsmacht, dan 't met volle handen over het volk te werpen. Want wel had men hem vele verzekeringen van trouw gegeven, doch ondank is des werelds loon. Dezelfde liden, die zijn goud graag ontvangen hadden, spraken nu geen woord ten zijne gunste; die luid gejubeld hadden: „Heil Frederik!“ zwegen nu, en stonden in alles toe. En zoo toonden de burgers zich trouwloos en jegens den keizer en jegens hem die er zich voor uitaaf.

Zoodra beslist was dat Rudolf zijn zin zou krijgen, liet de schout soldaten voor 't huis des vreemdelings zetten, opdat hij niet ontvlieden zou en wilde hem toen het beslotene mededeelen. De man was reeds met alles bekend, en sprak tot den schout: „Ik weet wat gij mij te zeggen hebt. Wees echter niet bang, dat de vogel u zal ontkomen. Ik ben nu zulk een trouwbreuk en verraad het leven mee. U en de stad zal ik in geen ongelukkigheid brengen; ik zal zelf mij aan mijn tegenstander uitleveren.“

De schout wilde zichzelf en de burgerij ontschuldigen, en stamelde iets van dringende noodzakelijkheid. Maar de grijsaard hernam: „Spaar uw woorden en ontschuldigingen. Ik wil niet, dat ge u door liegen nog meer bezondigt. Ik geef u mijn keizerlijk woord, dat ik rechtstreeks tot koning Rudolf gaan zal. Bewijs mij daarom nog één gunst: bespaar mij de vernedering door uw knechten gevat en uitgeleverd te worden.“

De schout had geen moed, dien wensch, met hoogheid en waardigheid uitgesproken, af te slaan. Eigenlijk was hij ook blij, dat hij den man niet behoefde gevangen te nemen, die nog pas als keizer door heel de stad was toegelicht.

De schout vertrok. De grijsaard riep zij drie getrouwen en sprak: „Trouw vrienden, het lot heeft tegen mij beslist. De dagen mijns roems en mijns levens zijn voorbij. Ik ontla u dus van trouw aan mij. Keert naar huis en denkt aan uw ongelukken heer en keizer.“

De mannen vielen voor hem neer, kusten zijn kleed, en Egbert sprak:

„Dat wij verze van ons genadige heer, u te verlaten. Wij zijn bereid ons leven voor u te stellen.“ Zoo spraken ook Kunald en Wolfram.

Maar de vreemdeling hernam: „Er is al genoeg bloed om mij vergoten: zoo mag het niet 't uwe niet gaan. Bewijs mij nog slechts dezen dienst, dat ge mij op mijn laatste tocht verzelt.“

Dat beloofden alle drie, terwijl hun de tranen in de oogen stonden. Daarop verdeelde de grijsaard zijn geld, nog een zeer groote som, onder de drie dienaars. Wel wilden zij niets aannemen, maar hun meester drong aan, zeggende: „Neemt het, uw trouw verdient nog wat beters dan goud en edelgesteenten. Ongevaar zag ik mijn schatten in de handen mijner vrienden.“ Daarop begaven zich allen ter rust, voor zoover na zulk een dag van rust sprake kon zijn.

Vroeg, den volgende morgen, maakte zich de grijsaard gereed tot den moeilijken tocht naar des vijands leger. Hij kleedde zich in 't gewaad, waarin hij als keizer was gehuldigd. Honderden stonden op straat, om hem te zien heengaan, doch het bleef doodsaal. Waar bleef nu het gevecht, dat steeds weerklonk waar hij zich vertoonde? Trouwloos waren allen die 't met hem hielden hem afgevalen, zelfs de Nuyssers, die hem zoo lang vereend en naar Wetlar vergezeld hadden. De ratten verlieten het zinkend schip, en 't doet ons denken aan wat vijf eeuwen later een prins van Oranje zou uitspreken: „'t Is hier nu 't Hissana“, maar 't zal weldra kruist hem!“ zijn. Alleen Egbert, Kunald en Wolfram waagden het den man te volgen, en hun droeve gezichten bewezen, hoe de nood vrienden leert kennen.

Nauwelijks was het viermaal buiten Wetlar, of zij ontmoetten krijgsvolk van koning Rudolf, onder aanvoering van den koninklijken marschalc Eller van Pappenheim. Na een korten rit kwam men in het kamp. Nieuwsgierig trad koning Rudolf zijn tent uit, om den grijsaard te ontvangen. Deze steeg van zijn paard en sprak:

„Ik ben keizer Frederik, en geef mij op genade en ongenade aan u over, wijl de heiligen het alzo willen.“

De koning vroeg nu wie de drie ridders waren, die den grijsaard begeleidde.

„Deze drie“, was het antwoord, „zijn mijn getrouwen, die lief en leed met mij gedeeld hebben: Ik bid u hun geen leed te doen en hen bij mij te laten. Zij zijn in alle geval onschuldig.“

„Deze bede zij u geschenken“, sprak Rudolf; gaat nu in mijn tent, tot ik verder zal beslissen.“

Tuizend aan dit bevel voldaan werd liet Rudolf en zijn legerhoofden bij zich onthouden. Weldra was de tent met heeren en ridders gevuld. Hun namen zijn ons bewaard gebleven. Daar waren de graven Bertram en Otto van Auhalt, graaf Koentraad van Wernigerode met zijn zonen Albert en Frederik, de broeders Gebhard en Gerhard van Querfurt, met hun zonen Ulrich, Albert en Frederik, graven van Regen-

stein, graaf Hendrik van Blankenburg met zijn zoon Siegfried, de heeren van Hadmersleben en Barby, graaf Otto van Falkenstein, Walter van Harnstein en andere edelen uit den Harz, graaf Eberhard van Katzenellenbogen, Frederik van Leiningen en burggraaf Frederik van Neurenberg. Dan de „geestelijke“ heeren, aartsbischop Erik van Maagdenburg, onze oude kennis de aartsbischop van Keulen, bisschop Volrad van Halberstadt en verder een schitterend gevolg van leemmannen uit Frankeland, Zwaben en Bourgondie. De zeer ruime tent kon allen nauwelijks bevatten.

„Doorluchte en edele heeren“, zoo begon koning Rudolf, „ik kan u met vreugde melden, dat wij thans het doel van onzen tocht naar Wetlar bereikt hebben. Hij, om wiens wille wij hier zijn, heeft zich op genade en ongenade overgegeven en is in ons midden.“

Aller oogen richtten zich nieuwsgierig op den grijsaard, die voor den koning stond.

„Er blijft ons alzo niets over“, ging de koning voort, „dan gericht te oetenen over hem, die als gevangene voor mij staat. Maar opdat recht geschiede, vraag ik u vreemdeling wie gij zijt, en vermaan u daarbij de waarheid te spreken.“

„Ik geef u mijn koninklijk woord, dat u om uw hooge jaren geen gevaar voor uw leven dreigt, en slechts levenslange gevangenisstraf u wacht, als gij de waarheid bekent. Gij hebt hier niet het lichtgevoelige volk voor u, dat men alles kan wijsmaken, maar hooge waardheidsbepaarders van kerk en staat, mannen die een zaak wel doorzien kunnen. Voor alles echter staat boven u de eeuwige Rechter, die alle leugen wrekt en ook tot in uw hart ziet. Ik vraag u voor uw God en deze hooge ambtsbekleeders of gij keizer Frederik zijt, gelijk gij zoo lang hebt beweerd.“

Zonder bedenken, antwoordde de grijsaard: „Gelijk gij gezegd hebt, ik ben keizer Frederik.“

HOOGSTRIJK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Haamstede (cl. Zierikzee), T. Bouma te Doorn (cl. Utrecht). — Oudeg, G. Koning, cand. — Zaandam B. W. Breukelaar te Halfweg. — Vianen, C. L. F. van Schelven te Wageningen.

AANGENOMEN: Camperland (cl. Zierikzee), P. J. Baal te 's-Gravenhage.

BEDANKT: Hantumhuizen, S. Datema te Marmerswoude. — Capelle aan den IJssel, J. Hartwigsen te Harmelen. — Parmmerend, M. Keulemans te Schoonhoven B.

Nederlandse Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Marrum (Fr.), S. Gerbrandy te Woudsend. — Schoneoord (gem. Sleem), H. T. Obbink, cand. — Leersum, J. Steenbeek te Vianen, — Stevensweert, W. de Visser te Niehove. — Koeke (gem. De Wijk), R. A. C. Friling, cand. — Voorthuizen, E. H. Jonkers te Zuid-Beierland c. a. — St. Laurens (cl. Middelburg), P. J. Kromsigt te Scherpenisse. — Goudswaard en Korendijk, J. de Visser te Brakel. — Elburg, F. F. J. van den Plasche te Goudersk. — Neede (toez.), F. W. Drijver te Groothuizen. — Wapenvelde, H. L. A. Feijkes HZ, cand. te Dordrecht. — Sloten (Fr.), A. Rodenburg, cand. te Houtmerts. — Paesens en Medederg, G. W. Locher, cand. te Biddaard. — Enter, K. E. van Griethuysen HZ, te Kethel en Spaland. — Benthuizen, J. A. Broers, cand.

AANGENOMEN: Marken, H. L. A. Feijkes, cand. te Dordrecht. — Hemsens en Teerns, L. Troste HZ, te Oosterhaule en Nijega. — Dantumswoude, G. W. Locher, cand. te Biddaard.

BEDANKT: Nootdorp, J. de Visser te Brakel. — Willemsdorp, Nieuwpoort, St. Antonie-Polder, Willems, Wapenvelde, Cats en St. Annaland, H. L. A. Feijkes, cand. te Dordrecht. — Goes en Rotterdam, J. C. van Paassen te Meppel. — Tubbergen en Berghem, W. G. van Leeuwen, cand. te Arnhem. — Heerde, W. D. van Leeuwen Boomkamp te Olat. — Hilvarenbeek, W. van Roggen Jr., cand. te Sloten. — Minnerbeek, W. Jurema te Windesheim. — Rotterdam, A. de Haan PZ, te Zwolle. — Schaldeburen, Paesens, Jijns, Hennaard en Oud-Vosmeer, G. W. Locher te Biddaard. — Pernis, J. Koek te Hien en Dordrecht. — Roon en Pendrecht (toez.), J. Hoekstra te Heteren. — Ootmarsum, S. A. C. Rijnamburg te Baarnmolen. — Zevenhuizen, J. R. Slotemaker de Bruijne te Haulerwijk. — De Lier (bij Delft), D. van Krievelen te Hoogvliet.

Advertentien.

Voor de talrijke en treffende bewijzen van deelneming, ondervonden gedurende de ziekte en bij het overlijden van mijnen geliefden Echtenoot, betuig ik mijnen hartelijken dank.

Wed. H. C. VERDIJN—
KNEGTMAAN.
Rotterdam, 4 December 1896.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissarissen in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsensiraal,
No. 157,
AMSTERDAM.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co.,
DAM 15-17, AMSTERDAM.

Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS, Wisselen Gouden, Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIE en BELEENINGEN. Nemen gelden A DEPOSITO 1/2 pCt. onder de prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

Uitgave van de Naamloze Vennootschap BOEKHANDEL, voorheen Høveker & Wormser:

Dagen van Goede Boodschap

DOOR
Dr. A. KUYPER.

Deel I. In den Kerstnacht.

„ II. Oud- en Nieuwjaar.

4 deelen ingenaaid f 3.60; in 4 franse stempbanden f 5.60; elk deel afzonderlijk ingenaaid f 1.20; gebonden f 1.75.

DEEL III. De Paaschmorgen.

„ IV. Op den Pinksterdag.

4 deelen ingenaaid f 3.60; in 4 franse stempbanden f 5.60; elk deel afzonderlijk ingenaaid f 1.20; gebonden f 1.75.

ELECTRISCHE DRUKKERIJ, voorheen T. J. ARNO & ZONEN.

Heraul te koop

aangeboden voor den meestbiedende van No. 510 tot 977, van 2 Oct. 1887 tot 13 Sept. 1896. Brieven, onder motto: „Heraul“, bij A. FISSCHER, Boekh., Utrecht.

Bij A. FISSCHER, Boekhandel, Elisabethstraat 3, te Utrecht, is verschenen:

ADAM EN CHRISTUS.

NEGEN LEERREDENEN

van H. HOEKSTRA,

Bekenaar des Woords bij de Gref. Kerk te Schiedam.

De prijs van dozen bundel is f 1.25 en in netten linnen stempelband f 1.60

Tevens verschenen:

Het licht, schijnende in de duisternis.

TOESPRAAK, in 't belang der Vrije Universiteit gehouden door H. HOEKSTRA.

Deze rede kost afzonderlijk f 0.30, doch wordt aan iederen koper van het negental Leeredenen present gegeven.

Na ontvangst van postwissel, franco toezending door den uitgever

A. FISSCHER, Boekhandel, Utrecht.

UITGAVE VAN HØVEKER & ZONEN, te AMSTERDAM:

GEDICHTEN

van

J. A. WORMSER.

Prijs f 1.25. In stempelb. f 1.90.

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:

Voor de Vereeniging:

Aan Contributie:

Door den heer Joh. Huiskman Jz. te Zwartsluis f 1.00; door den heer A. B. Jonker te Roodeschool f 1.00; door den heer R. F. van Mill te Gorinchem f 43.50; door Ds. W. J. de Haast te Culeburg f 25; door den heer H. van der Hoeve te Apeldoorn (te storting) f 81.50; door den heer T. Kuiper te Hilversum, met Ankeveen f 8; van den heer W. D. te P. f 10; door den heer P. van Tuyl te Gameren f 13; door den heer J. Duym te Noordeloos f 56.50; van Ds. J. v. d. V. te N. D. f 1; door den heer Johs. Krap te 's-Gravenhage (te st.) f 195.75; door den heer W. Wolzak Gz. te Alkmaar, 20 storting f 31.

Aan Collecten (voor de Theol. Fac.)

Van de Geref. kerk te Randwijk (1/2 coll.) f 2.20; van idem te Lochem f 3.50; van idem te Bennekom f 10.50; van idem te Ouddorp f 1; van idem te Nieuw Helvoet f 1.76; van idem te Oud Beijerland f 1.51; van idem te Zuid Beijerland f 5; van idem te Ooltgensplaat f 1.66; van idem te Abbenbroek f 1.70; van idem te Stad a/ Haringvliet f 1.33; van idem te St. Ierland f 2.80; van idem te Andijk f 15.14; van idem te Enkhuisen f 33.01; van idem te Hoorn f 5.42; van idem te Medemblik f 4.83; van idem te Oppersdorp f 6.15; van idem te Urk f 10; van idem te Vlaardingen B f 33.05; van idem te Geesteren f 14.85; van idem te Apeldoorn B f 24.43; van idem te Winsum (Gr.) f 16.49; van idem te 's-Gravenhage B f 30.20.

Voor het Hospitaal:

Door den heer J. van Kammen te Kollum, van de Halve stuyversvereen, f 45.

Voor het Studiefonds:

Door den heer J. van Kammen te Kollum, van de Halve stuyversvereen, f 45; door den heer G. F. Taats te Rotterdam, namens de commissie van den kerkeraad der Geref. kerk te